

УДК 159.942.5:159.923.2-053.67

В. С. Хомик

РОЗВИТОК ЮНАЦЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЯК ЧИННИК КОНСТРУЮВАННЯ АГРЕСІЇ

Теза статті полягає в тому, що юнацька агресія залежить від стадії розвитку ідентичності або епістемологічної недостатності, яка чинить внутрішній тиск на спосіб смислотворення й поведінки. Мислення юнаків відображує їх «спійманість» у дезадаптивне конструювання «я», коли порушуються відносини між індивідом і утримуючим середовищем. Це порушення виявляється у поєднаннях конструювань того, чим юнаки відрізняються від інших, із конструюваннями того, чим вони подібні до них у своєму внутрішньому світі, у якому розігруються соціальні мелодрами.

Ключові слова: агресія, ідентичність, суб'єкт-об'єктний зв'язок, стадії розвитку ідентичності.

Хомик В. С. Развитие юношеской идентичности как фактор конструирования агрессии. Тезис статьи заключается в том, что юношеская агрессия зависит от стадии развития идентичности или эпистемологической недостаточности, которая оказывает внутреннее давление на способ смысловостроения и поведения. Мышление юношей отображает их «пойманность» в дезадаптивное конструирование «я», когда нарушаются отношения между индивидом и средой. Это нарушение находит свое проявление в сочетаниях конструирования того, чем юноши отличаются от других, с конструированием того, чем они подобны между собой в своем внутреннем мире, в котором разыгрываются социальные мелодрамы.

Ключевые слова: агрессия, идентичность, субъект-объектная связь, стадии развития идентичности.

Khomyk V. S. Adolescent Identity Development as a Factor of Aggression Construction. The thesis of the article is concerned with the hypothesis that youthful aggression depends upon the stage of identity development or epistemological failure, which exerts the internal pressure on the way of meaning-making and behavior. Thinking of young men reflects «seize-ness» in a maladaptive construction of self, when relationship between the individual and the holding environment is broken. This distortion is manifested in combinations of the constructions of that in which boys are different from others on the constructions of what they are like them in their inner world in which social melodramas can be played out.

Key words: aggression, identity, subject-object relation, stages of identity development.

Постановка наукової проблеми та її значення. Агресія молодих людей як антитеза демократії кидає виклик суспільству й зумовлює стурбованість громадськості. Відсіч виклику вимагає від

«керівників совісті» юнаків психологічно виважених й науково обґрунтованих втручань. На відміну від самоутвердження, упевненості в собі, що може бути «утримуючим засувом» – «Я тут стою і ти можеш підійти тільки до цієї межі, але не далі», – агресія є переступанням межі «я» та поштовхом, ударом по людині, що усвідомлюється як ворожа й націлена на те, щоб у відносинах між двома особами викликати зрушення [3], тобто в правилах, нормах, якими вони свідомо чи позасвідомо керовані.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. У поясненнях юнацької агресії вітчизняні дослідники намагаються тлумачити це явище мовою тривожності [2], засвоєння негативістської культури, від'ємного впливу соціального середовища на поведінку [1], пустощів молодих людей. У своїх поясненнях вони зосереджуються здебільшого на змістові, ніж процесові та нехтують тими суто юнацькими формами, яких набуває агресія, адже головним новоутворенням юнацького віку, як відомо, є ідентичність. Наше дослідження зосереджено на актуальному питанні, як емпірично розпізнавані в агресивних юнаків психологічні характеристики можуть трактуватися крізь призму конструктивно-розвивальної теорії ідентичності Р. Кегана [7; 8].

Залежно від рівня епістемологічної складності «я», тонкощів розрізнювання юнаком психологічної границі між «я» та «не-я» в міжособистісній та інтрапсихічній площинах потенційна ймовірність стримування агресії, отримання травми чи перемоги в бійках активізує різні аспекти ідентичності юнака. Чергуючи свої ідентифікації з тими чи іншими елементами власного «я», індивід або поринає в агресію, або утримується від неї в тій чи іншій ситуації провокування насильства. Баланси ідентичності, ймовірно, впливають на те, чи юнак буде поборювати в собі потяги до агресії, чи його поривання будуть схилитися у бік потакання своїм агресивним імпульсам. Якщо і юнак, і його ровесник щонайменше тимчасово несумісні між собою, коли наштовхуються на несподівану перешкоду в задоволенні потреб, переживання порушення буде чинити тиск поводити себе агресивно чи примирливо. Наше зацікавлення природою ідентичності є більше епістемологічним, ніж діяльнісним чи будь-якого іншого теоретичного переконання, що бере свій початок із робіт Р. Кегана, мислення якого стимулювали ідеї Ж. Піаже. Ідентичність – це ступінь недиференційованості індивіда від когнітивних структур (суб'єкта),

підпорядкування їм на позасвідомому рівні, манера конструювання смислу переживань себе та світу, упорядкування його. Суб'єкт-об'єктний зв'язок являє собою психологічну границю між тим, ким «я» є чи який аспект «я» володіє мною, бере участь у мені, у який моя особистість вбудована, що позасвідомо держить мене, тримає як задній фон свідомості (суб'єкт) та тим, що «я» **маю**, чим володію, тримаю (об'єкт) – тими аспектами нашого переживання, що є очевидними для нас і можуть нами свідомо сприйматися, контролюватися, обдумуватися, пов'язуватися ще з чим-небудь іншим після того, як ми відмежувалися від ідентифікації з ними, тобто від свого позасвідомого знання й інтегрували їх у «я» або зробили знання свідомим [7]. Йдеться про те, як я здатний розрізнити у своїх діях те, що є контрольованим мною, своїм, свідомим, від того, що зі мною просто трапляється, до чого зайняти ставлення я не в змозі, бо я ним є. На кожній подальшій стадії те, що було суб'єктом, стає об'єктом і з'являється новий суб'єкт. Через те, наприклад, на другій чи імперіальній стадії особистість є її потребами, вбудованою у свої потреби, не може контролювати їх, тому вони являють собою її суб'єкт, а власні імпульси вона **має**, володіє ними, в них вже більше не вбудована, хоча на першій стадії розвитку була «вмонтованою» в імпульси, а тепер вони – об'єкт її смислотворення і вона може тримати їх під контролем, володіти ними, бути «паном» над своїми імпульсами й сприйманнями. Крім цих стадій, існують третя «міжособистісна», четверта «відомча» і п'ята «міжіндивідуальнісна» [8], чи соборна, стадії смислової еволюції.

Мета дослідження полягала у встановленні залежності між схильністю юнаків до агресії та стадіями розвитку їх ідентичності (в її епістемологічному вияві), рудиментарними конструкціями внутрішнього світу, в контексті смислу яких найчастіше чиниться заініціювання агресії.

Методи та методики. Ми проводили «Суб'єкт-об'єктне інтерв'ю» [9] для отримання емпіричних даних про я-структури тих учнів, що оцінювалися здатними конструювати власні «я» й переживання в рамках імперіальної, міжособистісної і відомчої ер розвитку ідентичності, а також питальник Басса-Дарки для операціоналізації поведінки агресії респондентів [5]. Вибірку дослідження склав 151 респондент, до якої мали належність схильні, а також не схильні до агресії старшокласники з міста Луцька.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Ми досліджували та з'ясували значення показників шкал, зокрема стадій розвитку ідентичності, що призводять до агресії старшокласників. Середні значення шкали Басса–Дарки засвідчують, що показники загрози фізичним нападам ($M = 6,18$, $SD = 1,74$) та вербальної агресії ($M = 7,78$, $SD = 2,75$, $p \leq 0,005$) юнаків істотно не відрізняються від аналогічних індексів репрезентативної вибірки в дослідженні авторів методики Арнольда Басса та Анни Дарк [5, 349]. Погрози влаштувати бійку та вияв негативних емоцій і через стиль мовлення (крик, сварки, лемент), і його зміст (лайки, суперечки) не перевищують середньо статистичних даних або норми, властивої представникам цієї вікової когорти. Згідно з твердженням авторів, ці погрози та вербальний вияв негативних емоцій становлять «моторний» компонент ворожості, яка містить ще «атитюдний» компонент [5, 349].

Як переконливо свідчать кількісно-частотні індекси шкали «агресія», юнаки, коли розгнівані, раз у раз «...стають мов самі не свої, бувають у нестямі», «...помічають, що в них стискаються кулаки», «...бачать себе виведеними з терпіння, обуреними», «...хочуть самим собі завдати фізичного болю». Судячи за цими даними інтроспекції, агресію трактують як інтерналізовану проблему, оскільки гнів асоціюється з внутрішніми переживаннями, суб'єктивними станами, а не як екстерналізоване явище, пов'язане з атакою, бійкою тощо.

Щодо ідентичності проведене дослідження показало, що центральну тенденцію розвитку тотожності юнаків становить досягнення в їхніх способах усвідомлення себе і світу приблизно порівну імперіальної (другої) та міжособистісної (третьої) ер еволюції свідомості. Про ці напрями розвитку в структурно-розливальному плані свідчать числові показники розподілу епістемологічних систем юнаків. Зондування того, що є основним, найважливішим у конструюванні смислу в когнітивній, інтраперсональній та міжособистісній ділянках життя молодих людей рівнозначне обстеженню виявів докладання юнаками своїх зусиль, щоб бути особистістю. Адже діяльність у тім, щоб бути особистістю, є діяльністю творення смислу. «Переживання – це не те, що з тобою у житті трапляється, – пише А. Хакслі, – а це те, що ти робиш із тим, що з тобою трапляється». І найістотніше, що юнаки роблять із тим, що трапляється з ними на життєвому шляху, – приводять його в порядок, на свій розсуд упорядковують пережите й

передумане, оформлюють злети та падіння у своїй психологічній системі координат, обертають події на смисли внутрішнього життя, асимілюють їх у свої ментальні схеми чи суб'єкт-об'єктні структури. Це смислове аранжування є виявом прагнення юнаків бути особистістю і перебуває під впливом їх рівнів розвитку ідентичності.

Як видно з табл. 1, якісне обговорення результатів суб'єкт-об'єктного аналізу зосереджується на тлумаченні кількісних відмінностей в отриманих респондентами на базі матеріалів інтерв'ю балах. Бали інтерв'ю ранжуються в діапазоні від мінімальної субстадії 2(1) до найвищої 4-ї стадії. Для цілей статистичного аналізу бали були перекодовані в континуальну форму від 1 до 12.

Таблиця 1

Розподіл епістемологічних систем в по-різному схильних до агресії юнаків
(N = 151 особа)

Стадія	Епістемологія	Стадія розвитку ідентичності, балів	Розвивальні зміщення в ідентичності в перекодованих суб'єкт-об'єктних балах	Число респондентів вибірки на кожній стадії розвитку ідентичності	
				частота в абсолютному числовому вираженні	частота, %
5-та	5 («я»-міжіндивідуалісне)	5,0	–	0	0
4-та	4 («я»-відомче)	4,0	12	1	1,8
3-тя	3 (4)	3,2	8	5	8,8
	3,0 («я»-міжособистісне)	3,0	7	19	33,3
2-га	3(2)	2,8	6	2	2,6
	3/2	2,6	5	3	5,3
	2/3	2,4	4	3	5,3
	2(3)	2,2	3	2	2,6
	2 («я»-імперіальне)	2,0	2	20	35,0
1-ша	2(1)	1,8	1	3	5,3
Відмовились від інтерв'ю 5					
Дані інтерв'ю не підлягають присвоєнню балів 1					
Питальники залишилися незаповненими 7					

Епістемологія 2-ї стадії характеризує 50,8 % вибірки, а 3-ї стадії – 42,1 %. «Світ 2-ї стадії» в тому вигляді, як він описаний у «Посібнику з проведення суб'єкт-об'єктного інтерв'ю» [9], утворюють п'ять

перехідних субстадій між повною 2-ю стадією і повною 3-ю стадією: бали 2, 2(3), 2/3, 2/3, 3/2 і 3(2). У цьому емпіричному дослідженні, отже, респонденти репрезентують здебільшого імперіальний суб'єкт-об'єктний баланс. Аналіз відповідей інтерв'ю показує, що вони є прибічниками доктрини розуміння себе та світу за посередництвом сталих категорій. Цей спосіб структурування переживання чи конструювання смислів означає, що в особистості сформоване таке чуття, яке, на відміну від попередньої стадії, є не ефемерним, а стійким, довготривалим, сталим, міцним. Через те, що ця когорта респондентів підвладна стійким диспозиціям, потребам, пріоритетам, крізь які сприймає інших людей, вона завдяки стійкій категоріальній свідомості спроможна регулювати, упорядковувати імпульси, змінювати власні бажання від існування їх як імпульси до існування як класу усталених потреб (не як змісту, а структури), ідентифікувати стійкі властивості «я» згідно із зовнішніми соціальними чи поведінковими виявами.

В усвідомленні міжособистісних відносин утриваленими категоріями конкретного мислення представники стадій другого світу ідентичності є ніби психологічно розміщеними в «металевих футлярах» стосовно один одного, тобто чуття «я» відокремлює точку зору особистості від точки зору інших. Вони не можуть втримувати чужу та свою точки зору одночасно та мати й поділяти спільну з іншими соціальну реальність.

Не є малозначним факт, що впродовж Імперіальної ери граничною, кінцевою, остаточною для свідомості «дрібних виробників смислу» є орієнтація на власні потреби, інтереси, сталі бажання, в які він убудований. Їх вік перебуває на тому відтинкові часу, який «маркований» потребою відмежовуватися від інших, конструювати смисл своєї ролі, «місця під сонцем», завойовувати самостійність, репутацію. Певна річ, що репутація, статус, влада, впливовість «з неба на голову не падають» і це призводить до низки конфліктів, насамперед, з ровесниками. Акти самовизначення вимагають докладання всіх своїх старань:

Протокол № 10

Р: Якщо я не поб'юся, ніхто мене не буде шанувати, а коли вступлю [у бійку], подумують: «Нормальний “пацан” – за себе постояти може».

І: Чому тобі важливо, що про тебе думають?

Р: Щоб нічого поганого про мене не говорили, «лохом» будуть вважати, у якого друзів немає, знатимуть, що він у відповідь нічого не втне.

Протокол № 12

І: Чому для тебе має значення наслідувати друзів?

Р: Якщо я не буду робити так, як вони, друзі будуть інакше дивитися на мене.

І: Як саме?

Р: Будуть казати «слабак», не можеш.

І: Що для тебе тут ставиться на карту?

Р: Стосунки з друзями. Будуть менше спілкуватися зі мною і думатимуть про мене як *слабака*.

І: Чому це погано?

Р: Є люди, яким все одно, а якби про мене казали, що я *слабак*, то це принизливо. Ніби я не можу за себе постояти, а так зі мною рахуються і це нормально.

У цих коротких пасажах терміни «слабак», «лох» слугують за «сигнальні» слова. Із наведених уривків інтерв'ю стає очевидним факт категоризації чи, висловлюючись мовою Е. Еріксона, «типологізації» представниками Імперіальної стадії себе та своїх ровесників. Юнаки-систематики проводять ретельну каталогізацію, класифікацію усіх, хто населяє їхній соціальний світ, у тому числі й себе. Із зусиллями, гідними кращого застосування, вони визначають за інтуїтивною здогадкою, яке становище займає та чи інша людина в їх ментальній системі координат, зважуючи всі її переваги, а також положення власного «я». Статуси, репутації, табелі про ранги «фабрикуються» у власній голові на підставі заслуг опанування роллю сильної особистості. У конструюванні цієї ролі чи «волі здаватися» між імперіальними юнаками важливо «не втратити обличчя», не потрапляти в належність до розряду слабаків. Вони уникають здаватися слабкими в контексті ситуацій загрози чи атаки на ідентичність. Для імперіального юнака є привабливою ідентифікація з роллю, що уособлює психологічне чуття вмілості, тобто силу, впливовість, контроль, владу.

«У тих випадках, коли остаточне самовизначення натрапляє на труднощі з особистих чи соціальних причин, виникає чуття плутанини ролей: молода людина не синтезує, а протиставляє одне одному свої сексуальні, етнічні, професійні й типологічні можливості й часто

змушена цілком та остаточно вирішити на користь однієї з них» [7, 97]. Бажання стати ким-небудь веде до категоризації «я», зарахування себе до певного класу людських істот, типологізації. Поєднання самодостатності, у деякому відношенні замкненості юнака в конструюванні своєї ролі та вияву ним категоріальної свідомості, а також убудованості у власні тривкі диспозиції, потреби роблять юнака творцем такого ладу та односторонніх узагальнень, що відрізняються нечуйністю, культурою суворості в площині міжособистісних стосунків. Ясна річ, що юнаки еволюційно не готові до виконання завдань на культуру чуйності, чулості, емпатії, взаємності, які мали би вже бути істотними новотворами у їхньому віці 16–17 років. Але така роль несумісна й суперечить ролі сильної людини, і це дається взнаки, позначається на жмутові інших ролей у житті. Ця логіка розуміння з вищезгаданих уривків інтерв'ю засвідчує оперування в респондентів щонайменше другої, імперіальної, стадії розвитку ідентичності в сенсі невміння поділяти спільної з іншими реальності.

Його інтерес до думки друзів стосується лише того, як краще бути спроможним передбачати соціальні наслідки власної поведінки з ними тим чи іншим чином. Юнак «убудований» в одну-єдину точку зору й перебуває під владою потреби передбачувати, як друзі будуть триматися проти нього, і відповідно до цього, краще творити своє задоволення власних потреб, планів, бажань та інтересів. «Друзями» є люди, які пропонують або постачають те, що для «я» юнака придасться. Він конструює смисл у спосіб, що інші роблять йому або роблять для нього: чи вони стоять поперек його дороги, чи сприяють йому на шляху до мети, чи вони є «лівою» людиною, тобто непотрібною, зайвою стороною життя, марнотою. Відсутність координації керуючих відносинами сил заволоділа всією його істотою.

Якщо взяти до уваги інтерв'ю, у яких постали у свідомості юнаків перші проблиски третьої – Міжособистісної – стадії розвитку ідентичності, то респонденти структурують свій досвід переживань дещо інакшим способом, ніж попередня когорта респондентів. Вони виявляють дані на користь елементарного вміння втримувати у внутрішньому плані точку зору іншого, якої думки він про них. Юнак стверджує, що не хотів би, щоб іншому було гірше, і висуває припущення, що коли, наприклад, подруга, покидає, є, імовірно, у тім і його вина: ставлення до неї було з його боку «не таким, як їй хотілося би». Його епістемологічне вміння підказує, що він не

задовольняє її емоційних експектацій. Існує градієнт того, наскільки респондент переводить точку зору іншої людини всередину себе. Спосіб, яким він трактує її позицію, інтерпретується так: до якої міри ця точка зору іншого є екстернальною або наскільки вона стає інтернальною в конструюванні смислу респондентом. Урешті-решт, йому «однаково», він не може зрозуміти, чого вона хоче, чому заявила, що він її «використовував», а одного разу навіть ударив її, оскільки «розпускає чутки про мене, змішує правду з брехнею». За цією логікою його міркувань можна зробити висновок, що позиція подруги, її перспектива йому є зовнішньою, екстернальною. Він не конструює її кути бачення як джерело думання і почуттів власного «я», а замість цього конструює як когось на кшталт «подвійного агента», прототипа інформатора, який може заздальгідь попередити про його соціальні наслідки поведінки й діє як консультант з питань охорони його я-інтересів [9]. Юнак лише ледь-ледь диференціював, відмежував себе від своєї позиції, оскільки його власне новопостале «я» стало смисловим контекстом для сприймання точки зору іншого. Ця точка зору, однак, є сторонньою йому, яку важно відрізнити від власної та визнати її. Він не інтерналізував голосу цього іншого сповна у власну конструкцію «я». Його зусилля вберегти цілість власного «я» відчувається іншою людиною як намагання контролювати чи маніпулювати нею. Позаяк «вставлений» в усвідомлення світу крізь свої власні усталені потреби й визначається ними, він може фактично сприймати дівчат як «постачальників» досягання цілей, бажань свого «я». У міжособистісному сенсі думки та почуття інших на імперіальній стадії переживаються як засоби або перешкоди на шляху задоволення власних потреб, тоді як на міжособистісній стадії вони усвідомлюються як інформанти про те, ким психологічно є «я» юнака.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Нашим аналізом пропонується, що пояснення агресії та стримувань від неї належить шукати в способах «виробництва» юнаками смислу, оскільки вони не отримують усвідомлення в готовому вигляді як дар, а мусять конструювати його самостійно. Агресія є своєрідним конструюванням протиборства між ровесниками за репутацію, за те, хто кому нав'язує «правила гри». Центральну тенденцію розвитку ідентичності юнаків становить досягнення в їхніх способах усвідомлення себе та світу майже відносно однаково імперіальної (другої стадії) та

міжособистісної (третьої стадії) ер смислової еволюції. Епістемологія імперіальної стадії характеризує половину вибірки юнаків і вказує на затримку розвитку їх ідентичності, а також на те, що вони еволюційно є неготовими до оволодіння релевантними їхнього віку смислотворчими здібностями, зокрема до взаємності у міжособистісних стосунках зі значущими іншими. Мислення юнаків відображує їх «спійманість» у дезадаптивне коло конструювання «я», коли порушуються відносини між індивідом і тримаючим середовищем. Це порушення знаходить свій вияв у поєднаннях конструювань того, чим юнаки відрізняються від інших із конструюваннями подібності до інших у власному внутрішньому світі, у якому розігруються такого роду соціальні мелодрами. Зіставлення показників ідентичності з різними індикаторами параметрів юнацької агресії засвідчують, що між ними існує від'ємний зв'язок: максимальні рівні агресії респондентів асоціюються з меншими стадіями розвитку їх ідентичності та навпаки.

Перспектива подальшого дослідження полягає в тому, щоб виявити, як саме агресія робить внесок в імперіальний і міжособистісний порядки свідомості. Коли «я» юнака тотожне цим порядкам і він ними «є», це означає, що юнак не може критикувати, виступати, протестувати проти того позасвідомого «підмету», у вираз якого «я» вставлене: із ним агресія просто трапляється, до якої він не спроможний зайняти свого свідомого ставлення й артикулювати її через те, що його суб'єкт не становить об'єктивованої структури «я», яка була би неминучим логічним природним результатом у разі володіння індивідом кутом бачення жертви своєї агресії. Отож потрібні подальші дослідження.

Список використаної літератури

1. Гайдукевич Г. Вияви агресивності у курсантів вищих військових закладів освіти на різних етапах підготовки : дис. ... канд. психол. наук / Г. Гайдукевич ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2000. – 158 с.
2. Крайнюк В. Психологічні особливості виявів тривожності і агресивності в юнаків призовного віку : дис. ... канд. психол. наук / В. Крайнюк ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 1999. – 166 с.
3. Мэй Р. Сила и невинность. В поисках истоков насилия / Р. Мэй. – М. : Смысл, 2001. – 319 с.
4. Anger, Hostility and Aggression / ed. by M. Furlong et al. – Brandon : Clinical Psychology Publishing Co., 1994. – 238 p.

5. Buss A. H. Aggression Pays / A. H. Buss // The Control of Aggression and Violence: Cognitive and Physiological Factors. – New York : Academic Press, 1971. – P. 345–364.
6. Herman J. Trauma and Recovery / J. Herman. – New York : Basic Books, 1997. – 286 p.
7. Kegan R. The child Behind the Mask. Sociopathy and Developmental Delay / R. Kegan // Unmasking the Psychopath. – New York : W. W. Norton, 1986. – P. 148–195.
8. Kegan R. Kohlberg and the Psychology of Ego Development: A Predominantly Positive Evaluation / R. Kegan // Lawrence Kohlberg: Consensus and Controversy. – London : The Falmer Press, 1986. – P. 163–181.
9. Subject-Object Interview: A Guide to Its Administration and Interpretation / L. Lahey, E. Souvaine, R. Kegan, R. Goodman, S. Felix // Unpublished paper. – Harvard University : Graduate School of Education, 2008. – 433 p.

УДК 159.923 + 159.95

Х. Ю. Шишкіна

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗ'В'ЯЗКУ ВИБІРКОВИХ СТАВЛЕНЬ У СТРУКТУРІ ІНФОРМАЦІЙНО- ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПОЗИЦІЇ ТА ОСОБИСТІСНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ СТУДЕНТІВ

Результати теоретичного та емпіричного дослідження особливостей інформаційно-психологічної позиції, станів та властивостей студентської молоді викладено у статті. Здійснено теоретичне обґрунтування та емпіричне вивчення інформаційно-психологічної позиції у структурі соціальної зрілості студентів. Установлено значущі кореляційні зв'язки між показниками різних станів і властивостей особистості та інформаційно-психологічної позиції, а також запропоновано шляхи вдосконалення соціальної зрілості особистості через розвиток інформаційно-психологічної позиції.

Ключові слова: особистість, інформаційно-психологічна позиція, ставлення, вибіркоче ставлення, стилі засвоєння інформації, особистісні стани.

Шишкіна К. Ю. Эмпирическое исследование взаимосвязи избирательных отношений в структуре информационно-психологической позиции и личностных свойств студентов. Результаты теоретического и эмпирического исследования особенностей информационно-психологической позиции, состояний и свойств студенческой молодежи изложены в данной статье. Осуществлено теоретическое обоснование и эмпирическое изучение информационно-психологической позиции в структуре социальной зрелости студентов. Установлены значимые корреляционные связи между показателями различных